

Några kortfattade anvisningar om fruktträds plantering m.m. för nybeggynnare...

*55 A z Br. Bilagebibliotek,
Bäragslagsposten.1.*

National Library
of Sweden

BÄRGENSPOSTENS
BIBLAGSBIBLIOTEK

Polyg.
Paul
(1821)

Poly
S. Schell
1898

Bärgslagspostens Bilagebibliotek.

I.

Några kortfattade anvisningar

om

Fruktträds plantering m. m.

för nybegynnare.

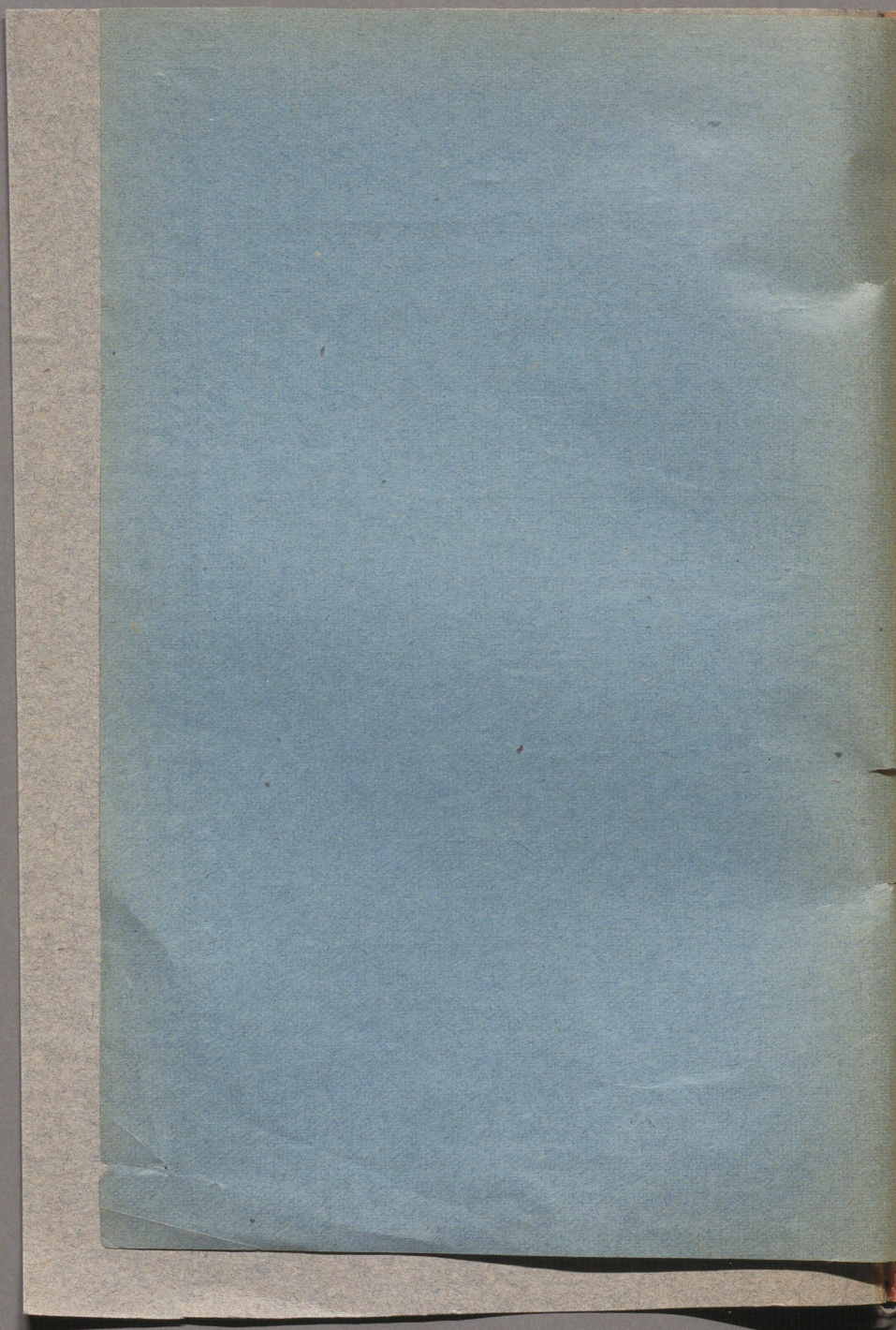
Utgifna på föranstaltande af

Bärgslagsposten

såsom bilaga till dess prenumeranter.

1898.

Några kortfattade anvisningar

om

Frukträds plantering m. m.

för nybegynnare.

Utgifna på föranstaltande af

Bärgslagsposten

såsom bilaga till dess prenumeranter.

Lindesbärg, Bärgslagspostens tr. 1898.

Så är nu hvarken den något, som
planterar, eller den, som vattnar, utan Gud,
som gifver växten.

1 Kor. 3: 7

FÖRORD

Fruktträdsodling i förening med bärbuskar, köksväxter och lätt odlade blommor, är en bland de mäst ädla och nöjsammaste sysselsättningar vi äga, som tillika på mångahanda sätt lämnar odlaren valuta för nedlagdt arbete. Det är icke endast en välbehöflig inkomst, som trädgården lämnar till hushållskassan, hvilken inkomst är väl värd att taga vara på för de löpande mindre behofven (och af värde äro ju äfven de direkta trädgårdsalster, som gå till hushållet) utan trädgårdstjappan ger ock åt innehafvarns bostad ett så friskt, inbjudande och lockande utseende, hvilket ökar hemtrefnaden och förnöjsamheten för hela familjen. Till vederköckelse och gagn är trädgården i många hänseenden, och huru skönt bör det t. ex. ej kännas för husfadern, trött efter dagens mödor, att med de sin^{ne} få sitta i lugn och ro i skuggan af »Guds skapelse», som han i förening med de öfrige i huset haft förmånen att vårda och ansa, att ägna sina lediga stunder åt.

På de senare åren har man med glädje fått se hurusom ökad lust för fruktträdsplantering och anläggning af små trädgårdar uppstått bland många af denna Orts befolkning, men därvid ock funnit huru liten beräkning och urskiljning ej så få haft vid sina nedlagda arbeten och kostnader.

Trädgårdsodling bringar inkomst och skänker förmåner; men vid densamma, som i öfrigt vid allt annat, som skall hafva framgång, bör början ske rätt och utvecklingen sedan äfven blifva följderiktig.

För att nu vara till något gagn för nybegynnare på trädgårdsodlingens område har detta lilla häfte med änkla, kortfattade anvisningar tillkommit, och medföljer som bilaga till Bäragslagsposten till dess läsare och prenumeranter. Skulle detsamma äfven i västräktare mån kunna vara till tjänst vore detta utgifv. käft. Det må tilläggas att detta häfte ock utgår som det första i raden af åtskilliga arbeten af lärorikt och upplysande innehåll, afsedda för Bäragslagspostens läsare som ett slags premium och uppmuntran.

Lindesbärg i april 1898.

Något om trädgårdens läge.

För så vidt sig göra låter bör läget för trädgårdsanläggning så utväljas, att den får skydd mot norr och om möjligt äfven för nordväst och för nordost, men ligga fullkomligt öppen mot söder. Den bör icke ligga allt för högt, emedan den då är utsatt för torka och behof göres af mycken vattning. Höga lägen ha dock den fördelen att utveckla sig tidigare. Den bör icke heller ligga alltför lågt, emedan den då mera hemsökes af nattfroster och utvecklar sig långsammare, men vanligen kraftigare. Skulle stället icke vara frostländigt är den lågare platsen att föredraga framför den högre belägna.

Har platsen en lindrig lutning mot väster eller mot sydväst så är det fördelaktigt, emedan växterna därigenom mindre lida af nattfrosten under höst- och vartider, ty solstrålarne träffa då icke så direkt växterna, och upptiningen sker långsammare. Det har visat sig att frosten icke gör så mycken skada som den hastiga upptiningen.

En djup sjö nära trädgården, eller rinnande vatten i närheten, äro goda afledare för frost. Däremot äro kärr och mossar, belägna i närheten, skadliga och vålla frostdrag, hvilket förhållande jordbrukare väl känna till. Sådana platser böra således förbättras genom dikning eller frostdragen på annat sätt afledas.

Dugligt vatten bör icke saknas i en trädgård eller ock finnas att tillgå i närheten. Finnes brunn med kallt och hårdt vatten, får icke sådant begagnas förr än det stått uppe i kärl nog länge, t. ex. från 12 till 24 timmar.

Det bästa vattnet för trädgårdsvattning är sjøvatten eller mjukt vatten.

2.

Något om trädgårdens skydd.

För kala lägen gifves bästa skyddet af stora byggnader, murar och plank; därefter täta planteringar eller häckar, isynnerhet granhäckar, hvilka senare lämna skydd äfven under vintern. För att å sådana lägen genom planteringar snart erhålla skydd, planteras tämligen tätt några rader snabbväxande trädslag, hvarvid dock bör undvikas sådana trädsorter, som kunna blifva till skada för trädgårdsjorden; bland dessa är den vanliga asken, hvars rötter på ganska långt afstånd från trädet söka sig den bättre jorden och i densamma bilda sig rötterna liknande garnhärfvor, som förtaga växtkraften och göra jorden sådan, att den i hög grad blifver svår att gräfvä. Vidare är alm till skada därigenom att den är så frörik och släpper sina frön midsommartiden och därmed nästan täcker jorden under flera veckor, under hvilken tid den bäst behöfde vara ren. Äfven är en del poppelarter och asp besvärliga på grund af sina ymniga rotskott.

Dessa här ofvan omnämnda skyddsplanteringar böra emellertid ej läggas allt för nära trädgården, så att de förorsaka skuggning. Jordbrukaren vet hvad skada stora träd kunna åstadkomma, då de stå nära inpå renarna å åkerfälten. Samma förhållanden i än högre grad göra sig gällande för trädgården.

3.

Jordmånens beskaffenhet.

Jordmånen kan vara af olika sammansättning, endast den icke är för styf eller för lös, samt matjordslagret nog djupt och bördigt. En *djup, lös, sandblandad lerjord* har visat sig i allmänhet som en god jord för det största antalet växter. Äfven alfven har mycket inflytande på jordens bördighet. En *någorlunda fast leralf* anses vara den bästa, då den icke är alltför tät och vattenfull.

Den *stenjord*, som finnes i vår ort, är ingalunda den sämsta; den har visat sig ganska god, då den blifvit förbättrad. Vål behöfver den oftare och rikare gödsling, emedan *stenjords-alfven* icke kan hålla gödningen kvar, såsom *lerjords-alfven*, men hvad bördigheten beträffar, så förefinnes ingen anledning att förkasta sådan jord för trädgårdsanläggning.

Är jorden icke af sådan beskaffenhet den bör vara, så kan den förbättras. *Styf lerjord* göres lösare genom påförande af sand och sandmylla, dy, torfjord, kalk, kalkaska och kalkgrus, spånjord, stybb från gamla kolbottnar, (hvarvid får anmärkas, att färsk stybb från kolhusen eller från stybbhögar vid hyttorna, är ett dödligt gift för växterna; sådan stybb bör icke begagnas — möjligen högst obetydligt — förr än den legat så länge i luften att gräs kan växa på densamma). Till sådan jords förbättrande är äfven hästgödsel lämplig, äfvensom andra liknande ämnen, som finnas att tillgå.

Lätt sandjord förbättras genom att påföra lera, som legat upplagd för luftens invärkan, lermylla, dyjord, torf- och löfjord, kompost, samt att ofta gödsla med kogödsel, emedan gödsling på sådan jord står föga mer än för året, åtminstone till dess jorden hunnit blifva grundligt förbättrad.

4.

Om torrläggning.

Att torrlägga en vattensjuk mark är alldeles nödvändigt om en lönande fruktodling där skall vara tänkbar, ty hindras luften att få tillträde till rötterna blifva träden mossiga och krymplingar, hvarför frukten blifver mindre och oansenligare, samt frambringar små och obetydliga frukt-skördar. Genom att torrlägga en syrlig jordmån blifver densamma varmare, och kan dessutom bildningen af de för träden outhärliga näringsämnen bättre äga rum. Äfven blifver jorden lösare och luckrare, hvarigenom vattnet, som,

till följd af hårrörskraften, uppstiger från de djupare jordlagren, icke så hastigt bortdunstar.

5.

Trädgårdens förarbetning.

Innan fruktträdsplanteringen företages bör i första rummet trädgårdsjorden ställas i det bästa skick och jorden i god växtkraft.

Jordbrukaren går icke ut på åkerfältet och kastar ut sin säd förr än jorden med omsorg är tillredd. Ingen är okunnig om huru mycket arbete, som nedlägges på trädesjorden för höstutsäde, hvete och råg, såsom körning, dikning och gödsling m. m. Detta allt såsom en nödvändighet för beräkning af god skörd.

Likaså är det högst nödvändigt att försätta trädgårdsjorden i det allra bästa skick medels dikning, djupgrävning, påförning af erforderliga jordartade ämnen, äfvensom gödsling, om ett godt resultat skall kunna ernås.

Äfvenledes erinras, att om fruktodling skall kunna lyckas väl, bör jorden vara af medelmåttig fuktighet, icke för lös och torr, ej håller för våt och kall och ej håller lida af bottensyra. Är jorden för torr och sandig växa träden långsamt och frukterna blifva små och oansenliga. Är åter jorden för våt mogna icke frukterna; isynnerhet blifva päronen vattenhaltiga och förlora sålunda sin arom och sötma. Träden blifva äfvenledes mera ömtåliga för våra vintrar, samt sjukna och dö ut innan de ens hunnit till sin halfva ålder — en följd af grund matjord med bottensyra.

Vi hafva nu i största korthet angifvit några orsaker, hvarför trädgårdsjorden bör dräneras, och nu till

6.

Dikning.

Dikningen sker, som allmänt är känt, antingen medels öppna eller täckta diken. För båda slagen måste

finnas goda afloppsdikey, som afleda vattnet. De täckta dikena hafva det goda med sig, att hela jordarealen blifver användbar, ehuru den olägenheten kan inträffa att trädrötterna kunna tilltäppa dikena.

Dessa diken böra hafva omkring 1,2 meter (4 fot) djup, och afståndet mellan dem från 4,70—9 meter (16 till 30 fot.) Där alfven är hård och vattentät, fordras tätare dikning, än där den är lösare. Dikena fyllas med småsten till $1\frac{1}{2}$ fots djup, hvarpå väl lägges ett lager af enris eller björnmossa, därpå fyller jorden; hvilket allt hvarje jordbrukare här i orten känner till och kan utföra.

7.

Djupgräfnig.

För att fruktträden skola hafva ett tillräckligt djupt matjordstäckte, bör detta ej understiga ett djup af 50—60 cm. (20 à 24 v. t.) Är matjordslagret af ringare djup, måste jordtillförsel ske, så att jordlagret blifver af ofvannämnda djuplek. Detta utföres så, som det omnämnes under rubriken "Jordmånens beskaffenhet", sid. 5. Då jordförbättringen är värkställd är det gynsamt att väl gödsla jorden samt under något eller några år odla rotfrukter innan fruktodlingen kommer att försiggå därstädes.

Djupgräfves jorden på våren böra icke träden planteras förr än på hösten, men sker gräfningen på hösten utföres planteringen på våren. Detta är mycket fördelaktigt därigenom att jorden före planteringen då hinner sätta sig, och träden sålunda komma att bibehålla den höjd och riktning de vid planteringen erhållit.

Ehuru djupgräfnig i allmänhet är att förorda vid fruktträdgårdars anläggning, ställer den sig alldeles för dyr vid mindre sådana. Kan matjordslagret blifva bortåt två spadtager djupt, kunna både bärbuskar och de flesta förekommande växter odlas.

Att taga för regel att ständigt djupgräfvad den jordterräng, som skall användas för en fruktodling i mindre

skala, är dock icke nödvändigt, då en lönande fruktodling kan bedrifvas i en jord, som icke är djupgräfd, om denna änskönt skulle vara af dålig beskaffenhet. — Därför bör man endast draga försorg om, att groparna eller hålen, hvori fruktträden skola planteras, blifva vederbörligt stora och fyllda med bättre jord. Dessa gropar skola dock ej hafva för stort djup, utan endast vara af stor vidd eller stort omfång, ty är gropens botten stenig, eller bestående af styf lera, eller annat liknande ämne, så växa och frodas träden till en början uti den i hålan fyllda matjorden, men slutligen, när rötterna påträffa gropens botten, kunna de ej genomtränga densamma. Följden blifver nu att trädet upphör i växtlighet och kommer att föra ett tynande lif och går sin undergång snart nog till mötes. — Ett hufvudvilkor vid groparnas gräfning blifver sålunda, att ej gräfva dem djupare än hvad det öfre matjords- eller mylllagret medgifver, samt att påföra mera jord, om detta lager skulle vara af för ringa djuplek. — Groparna böra äfven hållre grävas kvadratiska än runda, enär större plats eller utrymme härigenom vinnes för rötterna att växa uti.

Gropgräfningen företages fördelaktigast om våren och sommaren, eller minst en månad förut, då planteringen sker på hösten; vid plantering på våren bör denna gräfning vara gjord på hösten.

Är jorden af dålig beskaffenhet, böra groparna hafva en bredd af $1\frac{1}{2}$ till $2\frac{1}{2}$ meter eller 5 till $8\frac{1}{2}$ fot och ett djup af 1,60 till 1,80 meter eller 5 till 6 fot, men i vanliga fall, om jordmånen är någorlunda gynsam, är en meter eller $3\frac{1}{3}$ fots bredd och 50 till 60 centim. eller 20 till 24 tum djup tillräckligt. Skulle grunden vara för kall och sur, och befinner sig en för rötterna svårare genomtränglig jordmån närmare ytan, bör djupet ej gärna tagas större än $\frac{1}{2}$ meter, hvaremot bredden göres minst 2 m. För att hindra rötternas nedträngande i den kalla och sura jorden kan man täcka gropens botten med några stenplattor.

Vid upptagandet af jorden ur groparna bör man skildt upplägga det öfre, mera myllrika jordlagret, det mellersta och det undre lagret. Är det sistnämnda af dålig beskaffenhet, torde det helst böra bortskaffas och ersättas med bättre jord.

Man kan äfvenledes, om matjorden innehåller ett ringa djup, eller om grunden är våt och sur, plantera träden på smärre jordkullar af omkring $\frac{1}{2}$ meters höjd och omkring 3 m. i genomskärning, och skola dessa hafva en svag slutning, så att kullen och den omgifvande jordytan så småningom öfvergå i hvarandra. Vidare torde kullen ej sluta med en spets, utan i stället bör toppen vara afskuren med däri bildad svag fördjupning, så att rägnvattnet kvarstannar i kullen, och vattningen sedermera bättre därigenom försiggå å trädet.

Härvid får erinras: Då en dålig jordmån kommer att undergå djupgrävning och dikning samt påförning af tjämliga ämnen till jordens förbättrande, så uppkommer i jordytan en myckenhet jordartade ämnen, som äro för färska för plantering och således olämpliga därtill, innan de hunnit blifva påverkade af regn, luft, sol och kälte, samt genom körning väl sammanblandade. Detta är orsaken hvarför här ofvan påpekats att i några år använda sådan jord för rotfrukter, innan den med fördel kan användas för trädplantering.

Däremot då jorden är af bättre beskaffenhet, och sådana ämnen påföras till dess förbättrande, som förut legat i dagen eller i jordytan, såsom upplagd dikesjord, kompost etc., så kan planteringen värkställas, endast jorden fått nog tid att sätta sig och hunnit blifva rengjord för ogräs.

För att bringa trädgårdsjorden i sådant skick att den blir ren och fri från ogräs är nästan bästa sättet att lägga den, liksom åkerjorden, i träda under sista sommaren och behandla den såsom träda. Med detta vinnes ock den fördelen att jorden får hvila och växtkraften blifver större eller starkare.

8.

Några ord om jordmänen för de särskilda fruktsorterna.

Äppelträdet är icke kinkigt på jordmån, trivdes dock bäst i en djup, lös, fet, något kalkblandad, djupt arbetad lerjord, som genom grundlig afdikning, där detta är af nöden, är torrlagd till betydligt djup.

Päronträdet har i det hela samma fordran på jordmån och växtplats som äppelträdet, men fortkommer bättre på styf lerjord, blott platsen är väl torrlagd. Tål, liksom äppelträdet, mycken beskärning.

Körsbärträdet fordrar en någorlunda kraftig, djup, torr och mera lätt och sandig än styf jord. Blifver dock lätt sjukt om det får för fet jord. Körsbärsträdet tål icke mycken beskärning, det blifver däraf lätt sjukt.

Plommonträdet, särdeles de bättre sorterna, kräfva ett synnerligen varmt läge och en bördig, ehuru icke starkt gödslad, leraktig jordmån, som genom blandning af sand eller kalk är varm och lös. Tål något bättre beskärning än körsbärsträdet. Plommonträdet är lättare att omplantera än andra fruktträd, emedan det har kortare och trädigare rötter.

Krusbärsbusken fordrar god, starkt gödslad, djupgräfd jord och soligt läge.

Röda vinbärsbusken fordrar något lättare och icke alldeles så starkt gödslad jord som krusbärsbusken.

Svarta vinbärsbusken fordrar något fuktigare, styfvare jord än den röda. Är jordmänen hvarken mycket fuktig eller mycket torr, så kunna dessa bärsbuskar odlas på samma jordstycke.

9.

Trädplantering.

Sedan plats för hvarje träd af äpplen, päron och sötkörsbär blifvit utstakad på 25 à 30 fots afstånd från

hvarandra, och för surkörsbär och plommon 16 å 20 fot, uppgrävas de för rötterna nödiga groparna. I hvarje grop nedsättes och inriktas en nog stark och stadig stör för trädens uppbindning, hvilken före planteringen uppsättes af den orsak att den icke efter planteringen må skada rötterna då den nedsättes. God trädgårdsmatjord, eller ej för fet kompostjord framföres till planteringsgroparna. Trädet nedsättes på cirka 2 v.-t.:s afstånd från stören. I botten på gropen lägges så mycket god jord, att, då rötterna hvila därpå, förädlingsstället kommer öfver eller hälst i jordytan. Vid planteringsens utförande böra rötterna hållas fuktiga, de öfversta rötterna hållas upp medan de nedersta utbredas så mycket som möjligt och lös jord inströs emellan dem. På samma sätt behandlas de öfversta trädrötterna. Ju mera fin mulljord som kan komma i beröring med sugrötterna, desto bättre saft tillföres stammen och desto kraftigare blifver växten. När alla rötterna äro betäckta och trädet fått en lindrig skakning tillpackas jorden lätt med foten, gropen fylles med lös jord och afrundas uppåt.

Gödsel får icke komma i beröring med rötterna, ej håller något sådant ämne, som utvecklar värme i jorden.

Före planteringen böra rotspetsar och skadade rötter skäras släta och intill friskt träd. Toppen och krongrenarna lämnas orörda första året efter planteringen, endast de omogna spetsarna aftagas.

För att skydda rötterna mot köld första vintern och mot torka första sommaren är det särdeles lämpligt att genast efter planteringen täcka jordkupan med gammal halm eller annat tjänligt ämne. Betäckningen får likväl icke vara tjockare än att jorden blir ordentligt skuggad. Detta sparar mycken vattning. Vid stark torka under första året efter planteringen böra träden grundligt vattnas, men icke för ofta. Kallt brunnsvatten bör icke begagnas för än det stått uppe i luft och sol 12 å 24 timmar. För öfrigt bör jorden närmast omkring nyplanterade träd hållas fri från ogräs och väl luckras.

Där jordmånen är mindre bördig, så att man icke kan påräkna att träden blifva så synnerligen storväxta, kunna de sättas på det mindre, och där jorden är bördig på det större af de här ofvan angifna afstånden.

Vid trädgårdsanläggning, där inga äldre stamträd finnas, är mycket lämpligt att mellan hvarje nyplanteradt stamträd (s. k. halfstammigt) plantera dvärgträd. Dessa träd börja tidigt bära frukt, och då de halfstammiga träden behöfva hela utrymmet, så äro dvärgträden redan utlevade och kunna tagas bort.

Med denna anordning erhålles frukt redan de första åren. I medeltal beräknas dvärgträdens ålder till 18 à 20 år, och de halfstammiga träden få icke någon betydlig fruktsättning förr än vid 12 à 16 års ålder, beroende dock mycket på fruktsorterna. Häraf synes tydligt fördelen att vid nyanläggningar icke förbise dvärgträden.

Med halfstammiga fruktträd menas sådana, som icke äro så högt uppkvistade och som vanligen begagnas samt bäst lämpa sig för vår ort.

Med dvärgfruktträd förstås sådana som äro förädlade på svagt växande underlag eller grundstammar. De växa fort nog, men utveckla mindre tjocka och mindre höga stammar, samt börja de första åren efter planteringen att bära frukt. Till grundstammar för dessa användas därför gärna kvitten för päron, och paradisstammar eller en med dessa närbesläktad sort kallad doucin för äpplen. Äfven har begagnats hagtorn till underlag, men dvärgträd ympade på hagtorn är icke att rekommendera emedan underlaget blifver för svagt. Det händer stundom att trädet under ympen icke blifver mer än en tum i diameter, då det ofvan ympen kan vara 2 à 3 tum i diameter; följaktligen måste trädet uppbäras af flera stycken störar och vara väl uppbundet samt skötas väl, om det icke skall gå förloradt.

Dvärgträd.

Med någon lust för trädgårdsskötsel är det ett verkligt nöje att äfven bland andra träd hafva dvärgträd planterade. Nog fordra dvärgträden mera skötsel och kunskap, synnerligast vid beskärningen, men de hafva också många fördelar, däribland må anföras:

att rötterna gå icke djupt, hvarför de kunna odlas på grund jord, t. o. m. på dålig undergrund, där halfstammiga träd med djupgående rötter skulle lida af kräfte och andra sjukdomar;

att kunna hållas låga och lättare få skydd för storm och kalla vindar, — ett viktigt vilkor för planteringar;

att kunna odlas äfven emellan blomster- och buskväxter, utan att kväfva dem genom beskuggning;

att bära frukt vid mycket tidig ålder;

att bära frukt hvarje år och för hvarje år större frukter;

att lättare kunna handteras och vårdas utan steg samt hållas rena för skadedjur och insekter;

att, då trädet är öfverfullt med frukt, möjliggöra afklippandet af så många, att resten kan komma till full utveckling och gifva en värdefull handelsvara.

Beträffande dessa träds plantering, beskärning och skötsel m. m., vore mycket mera att säga, men för utrymmets skull måste vi inskränka oss därtill att endast hänvisa till en liten förträfflig bok med titel: "Vägledning till behandling af *Dvärg-fruktträd* af N. E. Hofman-Bang". Finnes på Philip Lindstedts förlag i Lund. Pris 75 öre. Erhålles i hvarje bokhandel.

Afståndet mellan dvärgträd uppgifves till 6—8 fot, men af den erfarenhet författaren vunnit, bör afståndet vara 10 fot eller så omkring.

11.

Tiden för plantering.

Planteringen kan värkställas både höst och vår. Våren kan visserligen i allmänhet betraktas såsom den lämpligaste tiden för planteringen, men företages den i någorlunda god tid, kan den med lika godt resultat värkställas på hösten. På våren är nödigt iakttaga, att planteringen icke företages förr, än jorden är så torr, att den fullkomligt reder sig, men att den blir värkställd innan fruktträden hunnit börja växa. På hösten är den tjänligaste tiden från medlet af september till fram i början eller medlet af oktober. Sen höstplantering bör alltid undvikas, ty rotspetsarna angripas i sådant fall mer eller mindre af röta under vintern, hvarigenom utbildandet af nya sugrötter om våren i hög grad försvåras eller omöjliggöres, och det händer då, att träden på hela sommaren icke förmå utslå löf.

12.

Vattning.

Förr har det varit en allmän åsikt att hvarje nyplanteradt träd skulle vattnas ymnigt, på det att jorden skulle bättre omsluta rötterna. Senare tiders erfarenheter ställa sig sålunda: Vattning är i allmänhet icke allenast utan nytta vid planteringen utan därvid stundom rent af skadlig, emedan, om planteringen värkställes å därför lämplig tid och strax gropen blifvit gräfd, jorden vanligen har tillräcklig fuktighet. För öfrigt är det känt, att om man slår vatten på en nyss genom gräfning sönderdelad, redan fuktig jord, tager den till sig en omåttlig mängd vatten och bildar en vällingartad massa. Den blöta massan är icke nyttig för rötterna och därtill hindras luftens tillträde. Skulle däremot jorden vid planteringen vara torr, så är det naturligtvis nödvändigt att vattna.

Innehåller jorden vid planteringstillfället så mycken fuktighet, att handen blir något fuktad, då jorden kramas

i handen, är detta ett säkert tecken, att vattning är öfverflödigt, ty jorden fuktas då äfven rötterna då den packas intill dessa. Man må noga komma ihåg, att det endast är måttlig fuktighet rötterna behöfva.

Under stark torka eller torra årstider bör dock vattning icke försummas, utan, som förut är omnämndt, vattna rikligt, men icke allt för ofta. Bästa tiden för vattning är i allmänhet på kvällarna.

13.

Urval af fruktträdssorter.

Om en lönande fruktodling skall kunna bedrivas, är nödigt att med beräkning utvälja — bland den mängd sorter, som finnas att tillgå i handeln — ett fåtal goda, hvilka äro nog hårdiga att motstå vårt nordliga, kalla klimat och hvilka hinna mogna på våra korta somrar, men tillika rikbärande, friska och om möjligt tidiga att bära frukt, samt att frukten är af god beskaffenhet med högsta handelsvärde.

Ingen bör ej håller plantera träd utan att vara fullt förvissad om dess rätta namn och därvid icke lita på minnet, utan upprätta en teckning eller karta, där trädens lägen äro utmärkta och försedda med nummer, hvilket allt inskrifves i en bok, tillika med deras namn samt tiden för mognaden då de ligga på lager och huru länge de hålla sig ätbara.

Fruktsorterna bör vidare på förhand ordnas i en lämplig följd och så indelas, att mogen frukt finnes att tillgå för hela tiden, från slutet af augusti månad till fram på våren. För dem, som så önska, finnes äfven sådan frukt som håller sig till fram på sommaren.

För nybörjare i trädgårdsodling är det en högst viktig sak, att icke inlåta sig på experiment med många främmande och okända fruktträdssorter, ty af flertalet däraf, ehuru goda och utmärkta de än må vara, lämpa sig dock icke många för vår ort, de kunna t. ex. gå bra i södra Sverige men icke här.

Vid beställning af fruktträd är fördelaktigt för oss eller för vår ort att få sådana träd, som äro uppdragna på höga, öfver hafsytan belägna platser, på liknande eller sämre jordmån än den på hvilken de skola planteras. Årligen införskrifves en myckenhet träd från utlandet med mildare och gynsamare klimat, hvilka tillhandahållas i handel inom vårt land. Dessa träd lämpa sig — i allmänhet taget — mindre väl för mellersta Sverige.

I afseende på mognadstiden må här nedan anföras såsom ett förslag hurusom äppelfrukt-slagen böra utväljas utaf de sorter, som härstädes utfallit någorlunda väl. Därmed är icke sagdt att bättre sorter ej kunna utväljas. Detta med ledning af de allmännast förekommande prisförteckningar sålunda:

Astrakan, hvit, allmänt känd och värderad. Mognadstid: slutet af aug. och början af sept. Frukten god, hållbarhet kort. Trädet svagt och ej alltid friskt, ej håller jämt bördigt.

Hampus. Sept. Frukten vanligen under medelstorlek, utmärkt fin, hållbarhet kort. Trädet blir ej stort, men tidigt bördigt och rikbärande.

Säfstaholms. Sept. Frukten medelstor, fin och god, hållbarhet kort. Trädet medelstort, mycket bördigt och friskt, bör odlas.

Oranie. Sept.—Okt. Frukten hållbar stundom till dec. Under goda år blifver den delvis klar såsom astrakan. Utmärkt god frukt. Trädet blir ej stort, men kraftigt, tidigt och jämt bördigt, bör odlas.

Ringsta-äpple. Okt.—nyåret. Frukten berömd, men ej ännu odlad härstädes.

Gul Richard. Dec.—Jan. Frukten utmärkt, fin och god julfrukt — men ännu icke odlad här.

Melonäpple. Jan.—Mars. Frukten fin och värdefull, en af våra bästa vinterfrukter, godt handelsäpple.

Åkerö. Dec.—April. Frukten fin och värdefull. Trädet bördigt, härdigt, god marknadsfrukt. Ingen frukt håller

sig mogen och frisk så lång tid som denna. Bör odlas till så stort antal träd som möjligt.

I en fruktträdgård böra $\frac{2}{3}$ -delar af hela äppelträds-samlingen bestå af vinterfrukt och sen höstfrukt.

Skulle trädgården vara så liten, att endast utrymme finnes för några få träd och därtill saknas passande frukt-rum för vinterfruktens uppläggning i lager till mognad, som är svalt och tillika under vintern icke kan hållas några grader öfver fryspunkten, så är nog rådligast att endast utvälja sommar- och höstfrukt, möjligen något träd med frukt till jul, ty saknas sådant rum, så går vanligtvis i förtid vinterfrukten förlorad innan den hinner utmogna.

För val af päronsorter kunna dessa svårligen uppställas i mognadsföljd, ehuru en mängd goda sorter finnas att välja på, ty höstpäronen hafva, likasom sommarfrukten, kort mognadstid, och vinterfrukten har härstädes icke utfallit väl. Försiktigheten bjuder, att, intill dess mera erfarenhet kan vinnas, endast utvälja några få sorter af de bästa sommar- och höstfrukterna.

Då mognadstiden är kort, så är klart att de genast efter mognaden måste försäljas, och detta stundom till hvad pris som helst hällre än att de gå förlorade, hvilket gör att odling af päron fordrar stor försiktighet, i förening med beräkning. Förhållandet ställer sig nära nog lika äfven med plommon och körsbär.

13.

Frukten nedtagning och förvaring.

Sommarfrukten plockas af träden, då den är fullkomligt mogen; vinterfrukten däremot aftages då de skarpere frostnätterna i oktober börja infinna sig. Svagare nattfroster skada icke. Frukten förvaras sedan i särskildt frukt-rum, som hålles mörkt och svalt eller upplagd på hyllor i fuktfria källare, där den kan ligga i 2—3 hvarf på hvarandra. I tidningen trädgårdsodlaren för år 1897, sidan 86,

läses om ett mycket inträffant experiment angående bästa sättet att förvara frukt. Bästa resultatet utföll med den frukt, som blifvit nedpackad i sand. För dem, som icke vilja nedlägga den direkt i sand, kan hvarje frukt omlindas med silkespapper innan den nedlägges. Härstädes hafva vi använt torfmuU och funnit den vara tämligen god, för fruktens inläggning i korgar eller lådor.

14.

Skötsel af äldre fruktträd.

Träd, planterade på passande plats, i god, väl tillredd jord och väl uppdragna, kräfva föga skötsel. En hufvudsak är, att de skyddas för all våldsamt medfart. Man får nämligen icke slå mot stammen, icke klifva i dem, icke skjuta i träden efter fåglar eller använda vändplog i närheten af träden så att rötterna skadas o. s. v. Till deras trefnad bidrager, att jorden under och omkring träden hålles fri från gräs och uppluckras några gånger under sommaren, att kupor icke läggas på stammarna och att kronorna gallras ur så att de icke blifva för täta och risiga. Visa träden genom svag växtlighet, att de sakna tillräcklig tillgång på näring, så utbredes kring dem på hösten ett lager gödsel, som gärna kan vara obrunnen, i minst lika omkrets som trädets krona och nedgräfvets. Stå träden i gräsplaner lägges ändå på hösten ett lika lager gödsel, något tjockare, ofvanpå marken kring dem, hvilket bör ligga till våren och då borttagas.

Stammar och grenar böra hållas fria från mossor. Träden beskuras och alla torra kvistar bortrensas m. m. I öfrigt få vi hänvisa till en liten praktisk och lättfattlig "Trädgårdsbok, anvisning till odling af köksväxter, fruktträd, bärbuskar, träd och buskar för parker, blommor på kalljord och i boningsrum m. m., af direktör Erik Lindgren". Pris 1 kr. 50 öre. Begär senaste upplagan.

För gödsling med förordade konstgjorda gödningsämnen

och deras sammansättning hänvisas till den förut omnämnda tidningen "Trädgårdsodlaren" för år 1897. Pris 1 krona.

I fråga om gödsling må tilläggas såsom erinran: Så nödvändigt som det är att icke försumma gödsling, har dock förekommit att fruktträd blifvit för mycket gödslade, synnerligast där god tillgång på gödsel funnits, eller ock hafva träden stått i närheten af sådan jord, där växter odlats, som fordra stark gödsling. Följden har blifvit sjukdom och död för träden.

I städerna, eller på de platser, där god tillgång finnes på gödselvatten och urin, är nödigt vara försiktig med dess användande, emedan skada kan göras lika lätt som nytta. Urin enbart i större mängd har dödande egenskap på växtligheten, därför bör den vara mycket uppblandad med vatten. Det uppgifves att i de länder, där fruktodlingen är högt uppdrifven, begagnas vid stark torra under sommaren att vattna fruktträden, hvilket lär ha visat sig mycket fördelaktigt. Vid sådan vattning, och där träden fordra gödsling, kan gödselvatten tillsättas $\frac{1}{10}$ -del eller $\frac{1}{12}$ -del mot vattnet, eller att till 11 liter vatten tillsättes 1 liter gödselvatten.

Där träden stå i gräsvall med öppna kupor vid stammarne och snö finnes på marken är det minst farligt att öfvergöda på snön med mindre utspädd gödselvatten och urin, än hvad förut är nämndt, t. ex. $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{3}$, högst hälften mot vattnet, beroende på huru stor mängd, som påföres. Denna öfvergödning bör ske något från stammen och så långt ut därifrån, som trädets grenar sträcka sig.

Är trädet friskt utvisa bland andra märken årskottens frodighet om gödsling erfordras eller icke. Som förut är vidrördt, kan gödsling afven bli till skada, därför bör detta förhållande uppmärksammas.

Trädgårdens rensning och renhållning.

Trädgården bör hållas ren från ogräs. Försummas rensningen till dess det gröna hinner rotfästa sig blifver följdén ett mödosamt arbete, som icke gärna kan värkställas på annat sätt än för hand; hvad som på sådant sätt kan uträttas på en dag hade kunnat skett på en halftimme i rätt tid.

Bästa sättet för rensning är, att, då ogräset synes komma öfver jordytan, begagna en plåtrifva eller liknande värktyg, hvarmed jorden krattas. I solväder torkar då det unga ogräset bort och försvinner. Skulle rägn komma rotar sig en del af det uppkrattade och är då nödigt att vid första sol-dagar fortsätta med krattningen. På detta sätt blifver det jämförelsevis ganskä billigt att hålla trädgården ren.

Det finnes andra växter såsom tistel etc. med djupa rötter, sådana bör med särskilda värktyg uppbrytas med rötterna.

Köksväxterna sättas i rader och rensas med en särskildt därtill gjord hacka, hvilken begagnas såsom plog mellan raderna, hvarefter jorden afjämnas med plåtrifva.

Ett vaksamt öga bör vidare hyla öfver det hela, för att i rätt tid, sedan köksväxterna blifvit större, upprycka allt ogräs medan det står i blom och därmed fortsätta till inpå sena hösten. Därigenom förekommes ogräset att lämna frö i jorden till följande året.

Noga tillsyn bör ägnas däråt, att den gödsel, som användes för trädgården icke må innehålla en mängd ogräs-frö, hvilket tillkommer t. ex. i sopor eller genom fröväxter på gödselhögen.

Slutord.

En annan omständighet, som vi lagt märke till och som står nära i förbindelse med de små trädgårdarna, kunna vi icke underlåta att påpeka.

Då mannens tid ofta är upptagen med främmande arbeten för sin och de sinas dagliga utkomst och äfven tidtals långt från hemmet, hvarvid hustrun och barnen äro lämnade ensamma. hafva vi gjort den iakttagelsen, att det finnas kvinnor, som, då de fått trädgårdstjappan med dess inkomster på sitt konto, med ovanligt nit, ihärdighet och omtanke vinlagt sig om arbetet i trädgården samt på kort tid uppöfva sig i dess skötsel, äfvensom huru uppfinningsrika de mången gång kunna vara, att på flera sätt finna utvägar för t. ex. förhindra ogräs att växa, att borttaga ogräsfröet ända till inpå sena hösten innan det ens kommer i blom och att skadedjur eller insekter icke må vinna utveckling. Hafva de en gång fått klart för sig huru med hvarje sak bör förfaras glömma eller försumma de sig icke så lätt.

Med anledning häraf kunna vi icke undertrycka den tanken, att den dugliga kvinnan är den mäst lämpliga att handhafva och sköta den lilla trädgården med sina få fruktträd och buskar m. m. Få kvinnorna, hustrurna, blicken vidgad för fördelen af trädgårdsodlingen, hafva vi den största förhoppning att vinna framgång i en vidsträcktare sådan om än i mindre skala, därvid dock mannen på lediga stunder bör bistå med det gröfre och tyngre arbetet, synnerligast på våren, samt i öfrigt vid alla årstider då det gäller hans hjälp.

Har hustrun kommit därhän att hon fått inträse för trädgården och börjat få in några slantar i kassan, tröttnar hon icke så lätt, ty hennes uthållighet är icke sällan ganska stor, i många fall större än mannens. I trädgårdens skötande kan hon ock få en mycket god hjälp i barnen, som därigenom ock hållas till och få håg för nyttig värksamhet. I hvarje företag behöfves uthållighet och icke minst i trädgårdsskötsel. Skall tjappan kunna hållas någorlunda ordnad, ren och fin från våren till hösten, går heller icke an att tröttna.

Huru äldre trädgårdar kunna förbättras.

Enär jämförelsevis endast ett fåtal personer hålla tidningen "Trädgårdsodlaren", må det tillåtas att här ur densamma aftrycka en uppsats, som på bästa sätt klargör huru äldre trädgårdar böra handhafvas. Hvad som häri framhålles är väl värdt att fästa uppmärksamhet vid och kan vara till nytta för mången, som har äldre träd eller gamla trädgårdar, men icke känna till huru och på hvad sätt de kunna förbättras, upphjälpas och föryngras, samt komma att afkasta bättre frukter, som äro för vårt nordliga klimat nog hårdiga, rikbärande och hinna mogna på vår korta sommar. I nämnda tidning N:o 2, 1898 frågar en insändare:

"Genom hvilka medel kunna äldre, vanvårdade träd åter blifva fruktbara? Frågoinsändaren har vid köp af landegendom erhållit en större fruktträdgård med största delen af träden vanskötta, hvarför insändaren vore herrar fruktträdsodlare stor tack skyldig om meddelanden härom inflöte i "Trädgårdsodlaren"; och i följande nummer af tidningen gifves ett så lydande svar:

Den framställda frågan berör så många punkter af fruktträdsskötseln, att den ingalunda är lätt att besvara, helst för den, som ej sett stället och belägenheten.

Några upplysningar om åtgärder i sådant fall från en, som själf varit i samma belägenhet och hvilka ledt till ett godt resultat torde dock kanske komma till nytta.

1:o) Hvad som i första rummet bör tillses är om bottensyra är för handen och i så fall täckdikning så fort sig göra låter värkställas, helst med stendiken af $\frac{1}{3}$ -dels

meters bredd i botten och till minst 1,2 meters djup, ty all bottensyra är ett fördärf för fruktträden.

Äro några af fruktträden gamla och deras frukt af mindre värde, böra sådana träd hälst borttagas, jorden där de stått bortskaffas till åtminstone 5 à 6 meters diameter och minst $\frac{1}{2}$ meters djup och god lucker och kalkblandad jord tillföras samt därefter värligt ädla, härdiga och bördiga, hälst svenska fruktsorter planteras i endast 10 à 12 em:s fördjupning och med $\frac{1}{3}$ meters djup kupa öfver trädrotterna.*)

3:o) På vårvintern eller i juli—aug. bör å sådana träd, som äro värda att kvarlämnas eller också yngre träd i god växtlighet äfven med sämre frukt, som kunna omympas med ädlare frukter, af kunnig person bortsågas alla torra, skadade, korsande samt för tätt sittande kvistar och grenar, såväl större som mindre, så att kronan får en god form samt att solljus och regn må kunna få tillträde till alla knoppar och blad äfven sedan grenarna blifvit löfvade. Alla sår skäras släta och glatta samt desinficeras genom påpänsling af kopparvitriollösning (10 gram pr liter vatten) ett par gånger, så att såret fullständigt fuktas, och sedan detta torkat täckas såren med oljefärg, tunt påstruken ett par omgångar och tillses efter någon tid, emedan barken gärna vill vika sig utåt och glappa vid sårkanterna och glapporna i sådant fall fyllas med tjockare färg, för att skydda träden för röta.

De bästa färger för detta ändamål äro de s. k. engelska färgerna, som äro långt varaktigare än de gamla, samt endast behöfva utröras i oljan utan rifning och utan att därvid klimpa sig.**)

Till sådan sårsalfva äro ljusa eller röda färger bättre emedan såren, då de tid efter annan böra tillses, lättare upptäckas, isynnerhet sedan trädet blifvit löfvadt.

*) Efteråt meddelas ett litet urval af våra ädiaste och bästa, samt därjämte härdiga och bördiga frukter.

**) De köpas hos hrr Vikman & Ställström, Göteborg, och fås profkarta och bruksanvisning på begäran.

4:o) På vårvintern skrapas träden omsorgsfullt med mångformiga skrapor och rensjärn, det sistnämnda liknande ett långt och smalt skedjärn, böjdt i spetsen, för att därmed komma in i ihåligheter och gloppor, hvarefter träden väl borstas med styfva stålträdsborstar så att de blifva rena från all gammal skroffig bark, lafvar, mössa och dylikt, hvarefter de sopas rena från allt dam och därefter med en styf pänsel^{*)}, som väl smiter in i alla springor; bstrykas med kalkmjölk, beredd af nysläckt siktad kalk, uttrörd i $\frac{2}{3}$ eller hälften vatten och $\frac{1}{3}$ eller hälften skummad mjölk (mjölken ingår på det bstrykningen må sitta längre fast) och vill man tillsätta 10 gram kopparvitriol pr liter vätska, dödas ännu fullständigare svampsporer och ohyra.

Kalkmjölken får emellertid ej vara grötaktig och tjock utan endast som en tunn välling och trädens grenar bstrykas däremed endast så långt ut till dess slät bark vidtager, emedan äljes den släta barken, som är yngre och tunnare, kan skadas af kalkningen.

Häraf framgår äfven att unga träd med tunn och slät bark ej böra bstrykas med kalkmjölk, emedan de först och främst ej behöfva någon skrapning och kalkning, men om man önskar skydda dem mot fröstskada, ifall i februari värma dagar omväxla med frostkalla nätter, bstrykas sådana ungräd bäst med en tjockare välling (salfva) af finstött siktad lera och färsk halmfri kogödsel, hälften af hvarje, som med vatten i mjölk uttröres. Salfvan skyddar äfven nyplanterade ungräd mot stark torka.

5:o) Finnas på träden kräftknölar eller frätsår böra knölarne bortskäras och såren rensas ur med skarpt järn intill friskt trä och bark; såret desinficeras som ofvan nämnts och fylls därefter med en salfva af nysläckt kalk eller halmfri gödsel, hälften hvar, uttrörd till en deg med

*) Alla dessa värltyg af utmärkt kvalité och bästa konstruktion köpas till moderat pris hos hrr Fränkel & Hederberg, Göteborg.

vatten. Är såret så beläget att salfvan ej vill sitta, lindas en väfresa utanpå och tillsys. Då såret börjat läkas vid kanterna och dessa börja afrundas och beklädas med bark renskrapas midten af såret, i fall det ej är ett djupt hål, desinficeras och bestrykes med oljefärg.

6:o) Är jorden mager och utsugen måste den gödglas, och om den är gräsbunden så stor del af jordytan under trädet, som intill eller $\frac{1}{3}$ -dels meter utom gränsen för kronans yttersta grenspetsar, befrias från gräsvall och luckras.

I och för gödslingen upptages en ringformig graf sträckande sig en meter utanför och $\frac{1}{2}$ meter innanför kronans yttersta grenspetsar och så djupt att rotgrenarnas smårötter börja titta fram. Därefter utsås bästa thomasfosfat, i mängd af minst $\frac{1}{2}$ kilo pr kvadr.-meter af den uppkastade grafvens yta, hvarpå utbredes cirka 15 c.-m. tjock, väl förmultnad kreaturgödsel och slutligen vattnas ymnigt, cirka 25 liter pr kvadr.-meter, hvarefter jorden löst kastas tillbaka och formas till en liten kupa kring stället, dock ej högre invid stammen än förut. Efter ett år kalkas jorden och omstickas, hvarefter kan ymnigt vattnas med asklut, då träden äfven på detta sätt få kali.

Med sådana åtgärder har jag haft glädjen se mina vanskötta träd trifvas, föryngras och bära frukt.

7:o) Ett litet urval af våra svenska värkligt ädla frukter, härdiga och bördiga samt användbara till såväl bordsfrukt som torkning och syltning, hvilka i allmänhet kunna odlas och trifvas i vanlig god trädgårdsjord, tillåter jag mig påpeka, för den händelse nya sorter skulle behöfva inplanteras eller mindre värdefulla träd med ädla frukter omypas, nämligen:

Sommarfrukt,

som mognar i Aug.—Sept., hållbar endast kort tid:

Hampusäpple, frukt af 1:ma rang, ädlaste sommarfrukt.

Belmontpäron, d:o d:o.

Sensommarfrukt,

mognar i Sept.—Okt., hållbar ett par, högst tre veckor.

Säfstaholmsäpple, frukt af 1:sta rang.

Flemish Beauty, eller skönhetspäron d:o d:o.

Hvitt smörpäron, *Beurré Blanc*, för sandjord, frukt af 1:a rang.

Tidigaste höstfrukt,

mognar i Sept.—Okt., hållbar en, högst två månader.

Josefinaäpple, ädel frukt af 1:a rang, men bör tilldelas god jord och skyddadt läge.

Oranieäpple, hårdigt och bördigt, 2:a rangens frukt.

Gråpäron, frukt af 1:a rang.

Sen höstfrukt,

mognar i Okt.—Nov., hållbar i 2 à 3 månader.

Kaniker eller *Hösthampus*, ädel frukt, allra första rang, såvida man lyckas få af dem riktigt äkta, ädla sorter.

Rosenhüger, frukt af första rang, trädet ofta sjukligt.

Cillini, utmärkt handelsfrukt, andra rang.

Beurré gris d'automne, Gråa höstsmörpäron, frukt af första rang.

Vinterfrukt.

Åkeräpple, utmärkt frukt, väl hållbar, men trädet bär i allmänhet sent, vanligen ej förr än 18 à 20 år gammalt. *)

Kesätersäpple eller *Kesäters Pipping*, litet, men utmärkt, af första rang, "ett af de ädlaste vi lärt känna," säger Eneroth.

Öfvervintringsfrukt.

Mognar i Januari till April, hållbar i 6 à 8 månader t. o. m. året om.

*) I Lindesbärg har dock trädet börjat att bära frukt vid åtta à tio år; ålder och visat sig vara synnerligt hårdigt och frukten därjämte lätt att förvara, då den på vanligt sätt inpackas.

Menigaskers-äpple, frukt stor, af 3:e rang, utmärkt saluäpple.

Furste-äpple, stort äpple, 3:e rang med samma egenskaper som föregående.

Plommon.

Jeffersson, gult med röda prickar, fin dessertfrukt af första rang; mognar i Sept. och i början af Okt., stora frukter.

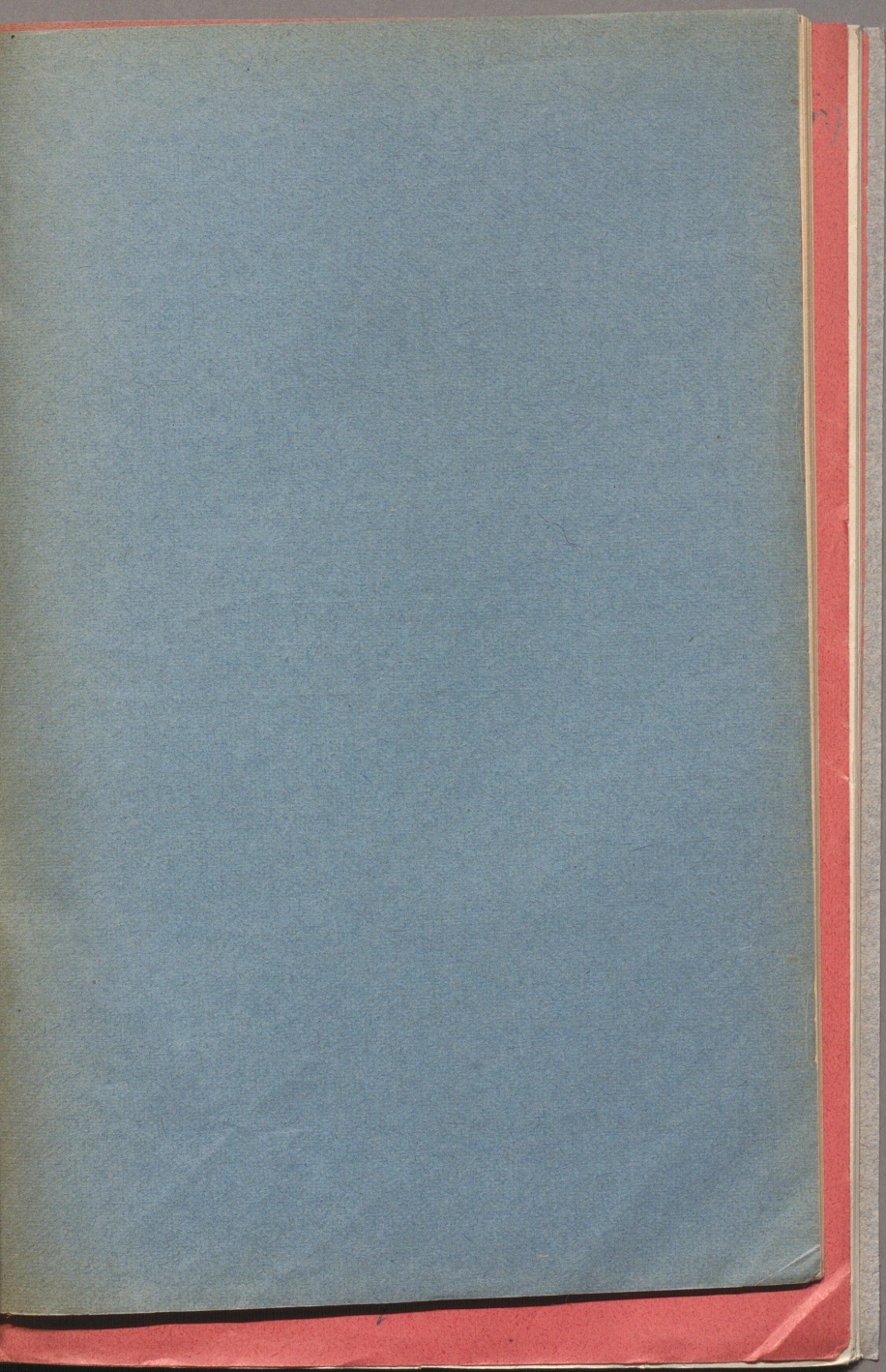
Experimentalfältets sviskon, utmärkt torkfrukt, mognar i medio af Sept., härdig, bördig, medelstor frukt.

Mirabeller, små gula plommon med lätt lossnande sten, bära mycket rikt och äro de yppersta konserv- och torkfrukter. En sort med större frukter är Rhangeri's mirabell. *)

Strix.

*) Unga förädlade träd af ofvannämnda frukter kunna i allmänhet erhållas vid våra större och bättre sorterade trädsko'or, en del dock blott på en eller ett par platser. Så erhålles det utmärkta päronet Belmont endast från Fridtuva & Norriöping. Gråa höst-mörpäron från Lindhult & Långås. Fursteäpple från Experimentalfältet pr Albano, äfven å Experimentalfältets sviskon. Flemisk Beauty, Hvit smörpäron och Menigaskeräpple från Adelsnäs & Atvidaberg och Mirabeller (rotäkt) genom Jac. Ericson, Halmstad, samt Rhangeris Mirabelle från Ramlösa plantskolor pr Hälsingborg.

LINDESBÄRG,
BÄRGLAGSPOSTENS TRYCKERI
1898.

Bärgslagspostens Bilagebibliotek.

II.

Något

om

Fruktodling

och

om hvad därvid är nödvändigt för träd-
gårdsodlare att veta,

Utgifven på föranstaltande af

Bärgslagsposten

såsom bilaga till dess prenumeranter.

1899.

LINDESBÄRG
BÄRGLAGSPOSTENS TRYCKERI
1900.

